

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТА ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

АВГУСТИН Руслан¹, ДЕМКІВ Ірина²

¹ Західноукраїнський національний університет
<https://orcid.org/0000-0003-3101-7107>
avgustyn@ukr.net

² Західноукраїнський національний університет
<https://orcid.org/0000-0001-6538-7988>
demkiv_irina@ukr.net

У дослідженні розкрито актуальність проблематики забезпечення місцевого економічного розвитку шляхом реалізації інструментарію стимулювання економічного розвитку та зміцнення конкурентоспроможності економіки територіальних громад в Україні. Метою дослідження є формування ефективного інструментарію забезпечення розвитку та зміцнення конкурентоспроможності економіки територіальних громад. Встановлено, що для забезпечення місцевого економічного розвитку органи місцевого самоврядування можуть використовувати наступні інструменти: фінансово-інвестиційні, кредитні, грантові, соціально-економічні та ін. Доведено, що системна реалізація цих інструментів дозволяє зміцнити конкурентоспроможність місцевої економіки та реалізувати економічний потенціал громади, критеріями чого виступають: покращення якості життя та досягнення цілей сталого розвитку території; активізація міжмуніципальної економічної співпраці; ефективізація процесів економічної інтеграції громади в регіональну економічну систему.

Ключові слова: місцевий економічний розвиток; технології управління; економіка територіальних громад; публічне адміністрування; місцеве самоврядування; реформування; конкурентоспроможність економіки; комунальна власність; розвиток економіки громад.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-4>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У підсумку процесу децентралізації в Україні більшість територіальних громад отримали достатньо широкі, у т. ч. фінансово-ресурсні, можливості для стимулювання розвитку територій. Однак, з іншого боку, органи місцевого самоврядування успадкували не аби який клопіт в частині вирішення завдання ефективного управління місцевим економічним розвитком, що в умовах обмеженості ресурсів, особливо бюджетних, достатньо складна і часто об'єктивно не вирішувана мета.

Втім, ситуація безальтернативна і органам місцевого самоврядування в будь-якому разі потрібно це завдання вирішувати, що посилює актуальність ідентифікації найкращих практик місцевого економічного розвитку як в Україні, так і за кордоном, більш глибоких досліджень проблематики та чинників, умов, інструментів забезпечення і досягнення належного рівня розвитку та зміцнення конкурентоспроможності економіки територіальних громад.

Ситуація в кейсі України істотно ускладнилася в середовищі повномасштабної війни, що розпочалася у лютому 2022 року. Війна зумовила формування нової реальності для територіальних громад і нові виклики для органів місцевого самоврядування. Відбулося розширення груп суб'єктів економіки територіальних громад внаслідок масового переміщення населення та бізнесу з окупованих територій та територій, на яких ведуться активні бойові дії, у громади в тилу. Відповідно, критично важливим завданням для органів місцевого самоврядування в цих умовах є відновлення місцевої економіки і сприяння плавному переходу від екстреного реагування до сталого соціально-економічного розвитку та зростання через впровадження антикризових інструментів місцевого економічного розвитку. При цьому слід розуміти, що критеріями ефективності політики органів місцевого самоврядування в таких умовах стають: збереження соціальної системи та системи соціальних послуг для місцевого населення; збереження темпів економічного розвитку територіальної громади; підтримка місцевого підприємництва, особливо малого; розміщення, підтримка і налагодження всіх типів комунікацій між всіма стейкхолдерами та групами населення на території громади; підтримка місцевого та інтеграція в місцеву економіку релокованого бізнесу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Загальні засади функціонування та розвитку територіальних громад, а також інституційно-правові та інші можливості органів місцевого самоврядування в частині регулювання процесів

місцевого економічного розвитку достатньо комплексно опрацьовані та представлені у дослідженнях О. Бобровської [1], І. Дегтярьової [5,с.141-148], В. Небрата [9,с.34-49], К. Тищенка [11] та інших науковців. Економічний, інституційний та організаційний базис, а, відтак, й інструментарій та засоби органів місцевого самоврядування в частині регулювання економічного розвитку територіальних громад узагальнено і охарактеризовано у публікаціях С. Граба [4,с.25-30], Ю. Кириченко [6,с.451-457], В. Наконечного [8,с.283-289] та інших дослідників. Результати аналізування позитивних практик, а також недоліків і перешкод місцевого економічного розвитку на рівні територіальних громад в Україні розкриті Т. Васильцівим [2;3], Р. Лупаком та А. Дідич [7,с.248-252], К. Поповою [10,с.290-297].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Однак, кожна громада України має власну специфіку, відповідно, часто результати, які є корисними і прикладними для однієї території (територіальної громади), для інших територій чи регіонів можуть бути не придатними. Це актуалізує більш ретельний аналіз практик досягнення високих темпів місцевого економічного розвитку у кожному регіоні зокрема, виявлення специфічних тенденцій і вже на цій основі обґрунтування більш якісних і ефективних управлінських рішень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є формування ефективного інструментарію забезпечення розвитку та зміцнення конкурентоспроможності економіки територіальних громад.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Не секрет, що на сьогодні, особливо в умовах війни, ресурс місцевого економічного розвитку дуже обмежений. Відтак, у значній мірі доводиться відшукувати альтернативні, часто не стандартні, інструменти досягнення місцевого економічного розвитку. Для кращого розуміння, які саме інструменти можуть бути залученими, важливо ідентифікувати їх повний спектр (рис. 1).

Рис. 1. Інструментарій політики розвитку територіальних громад

Джерело: авторська розробка.

Таким чином, органи місцевого самоврядування в цілях забезпечення розвитку місцевої економіки можуть використовувати достатньо широкий спектр інструментів. Передусім – це фінансово-інвестиційні інструменти, реалізація яких дозволяє залучити інвестиції у реальний сектор місцевої економіки, а також в реалізацію перспективних з огляду на сталий соціально-економічний розвиток територій проектів.

У випадку достатності бюджетних надходжень органи місцевого самоврядування можуть фінансувати відповідні заходи безпосередньо з місцевого бюджету або ж через надання суб'єктам господарювання податкових пільг.

Достатньо поширеними слід вважати кредитні інструменти, впровадження яких дає змогу підприємствам отримувати в тій, чи іншій формі кредитні ресурси, що можуть спрямовуватися в модернізацію виробничої і техніко-технологічної бази виробництва, збільшення обсягів діяльності, започаткування і реалізацію нових інвестиційних проектів.

На жаль, ситуація, яка склалася на сьогодні, не дозволяє органам місцевого самоврядування в повній мірі використовувати вказані вище інструменти, головно через обмеженість бюджетних видатків. Відтак, найбільш оптимальними і доступними на тепер виступають грантові інструменти, а саме як безпосередня участь державних службовців, так і їх різнобічне сприяння громадським організаціям та бізнесу в залученні грантів, як внутрішніх (обласних, державних і т. п.), так і міжнародних. Більше того, в умовах війни, відповідна зовнішня грантова підтримка істотно розширилася.

Якщо розглядати довгострокову перспективу, то найбільш перспективними видаються соціально-економічні інструменти стимулювання місцевого економічного розвитку, які дозволяють закласти фундамент сталого й стабільного розвитку територій громад. Йдеться головно про стимулювання зайнятості, самозайнятості, розвитку підприємництва, у т. ч. соціального, надання соціального житла, що дуже актуально зараз для ВПО, реалізацію проектів соціальної інклюзії.

Забезпечення місцевого економічного розвитку це, фактично, перший крок на шляху зміцнення конкурентоспроможності місцевої економіки (рис. 2).

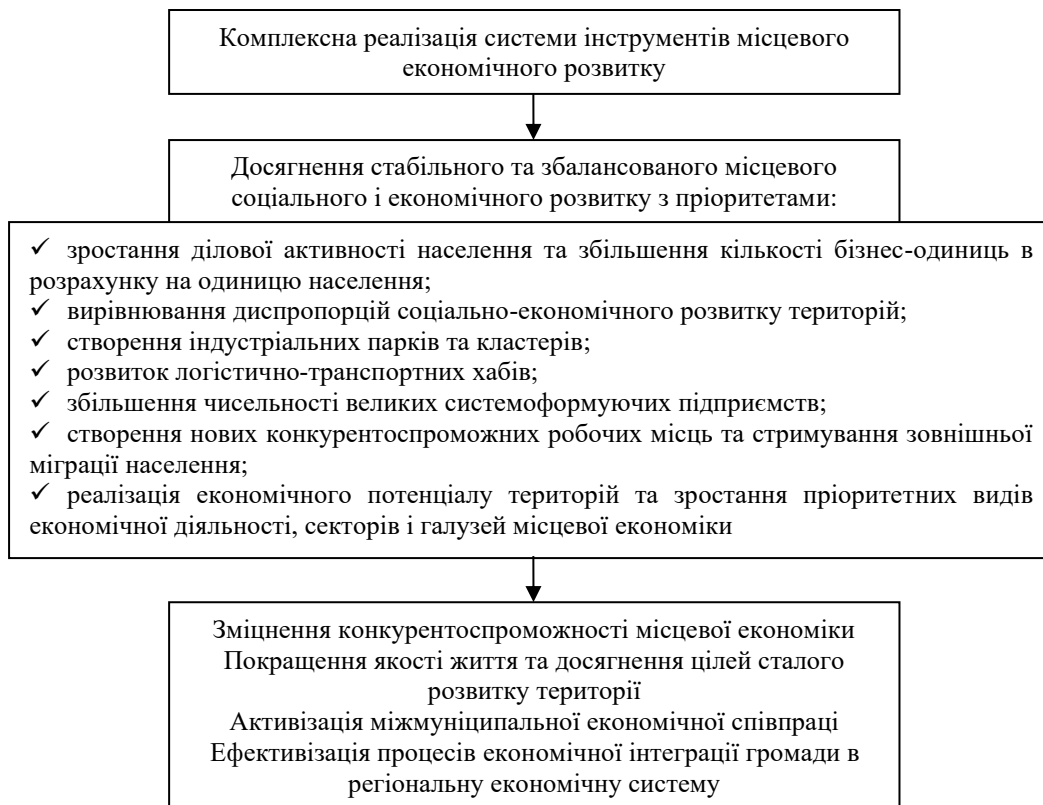

Рис. 2. Алгоритм посилення конкурентоспроможності та реалізації потенціалу розвитку територіальних громад
Джерело: авторська розробка.

У будь-якому випадку, всі ці інструменти в тій, чи іншій мірі пов'язані з їх ресурсним забезпеченням, а особливо – фінансовим. Попри складність його залучення, відповідні інструменти все ж наявні. Так, на сьогодні існують можливості для організації співпраці влади, фінансово-

кредитних структур і місцевого бізнесу. Світова практика свідчить, що в аналогічних цілях можуть застосуватися такі інструменти, як забезпечення пріоритетної підтримки проектів суб'єктів господарювання при реалізації технологічних ініціатив; розвиток стандартів кредитування (для покращення умов кредитування суб'єктів бізнесу комерційними банками) суб'єктів підприємництва; введення преференційних коефіцієнтів алокації капіталу (для збільшення обсягу кредитування) під кредити для суб'єктів бізнесу; збільшення максимально можливого обсягу фінансування в рамках одного проекту суб'єкта господарювання (що дає змогу фінансувати вже не стільки поточну господарську діяльність як інвестиційні проекти); розвиток системи страхування вкладів за рахунок поширення їх дії на вклади мікропідприємств – юридичних осіб (що попри покращення фінансового стану суб'єктів бізнесу одночасно дозволяє мінімізувати ризики підприємців в рамках їх співпраці з фінансово-кредитними структурами).

Окремим напрямом інтеграції фінансово-кредитних структур в систему фінансової підтримки місцевого економічного розвитку є розвиток мікрофінансування. В таких цілях органам місцевого самоврядування потрібно розробити та впровадити механізм сек'юритизації портфелів позик макрофінансових організацій та механізму надання банківських кредитів суб'єктам підприємництва мікрофінансовим організаціям під поручительство і гарантії держави. Це дозволить забезпечити формування мікрофінансовими організаціями окремого фінансового ресурсу, що буде скеровуватися виключно на цілі кредитування представників бізнесу, особливо на віддалених територіях.

Наступним інструментом, що може використовуватися органами місцевого самоврядування для покращення фінансового забезпечення проектів місцевого економічного розвитку, є створення спеціалізованих фондів та структур фінансово-кредитної підтримки підприємництва. Це позитивна світова практика, коли держава усвідомлює, що окремі сектори економіки, види економічної діяльності, території тощо характеризуються значно нижчим рівнем інвестиційної, а, звідси, й фінансової привабливості. Відтак, необхідно створювати спеціалізовані фінансові структури, головне завдання яких – покращення доступності та здешевлення банківських кредитів і позик для специфічних груп реципієнтів.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

I ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Для забезпечення місцевого економічного розвитку, а також зміцнення конкурентоспроможності економіки територіальних громад органи місцевого самоврядування можуть використовувати наступні інструменти: фінансово-інвестиційні (створення індустріальних парків, центрів зростання, кластерів; державно-приватне партнерство; фінансовий лізинг та аутсорсинг; краундфандинг; створення револьверних фондів), бюджетні (податкове стимулювання; реалізація місцевих соціальних та економічних програм; міжмуніципальна співпраця; застосування бюджетів участі), кредитні (залучення банківського та іншого кредитування; надання порук; створення фондів фінансової підтримки; місцеві облігаційні позики), грантові (залучення ресурсів міжнародної технічної, у т. ч. фінансової, допомоги; формування і реалізація грантових програм і проектів), соціально-економічні (стимулювання зайнятості, самозайнятості, розвитку підприємництва, у т. ч. соціального; надання соціального житла; реалізації проектів соціальної інклюзії) та ін. Системна реалізація цих інструментів дозволяє зміцнити конкурентоспроможність місцевої економіки та реалізувати економічний потенціал громади, критеріями чого виступають: покращення якості життя та досягнення цілей сталого розвитку території; активізація міжмуніципальної економічної співпраці; ефективізація процесів економічної інтеграції громади в регіональну економічну систему.

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі стосуються формування управлінських характеристик розвитку співробітництва територіальних громад в економічній площині.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бобровська О. Ю. Ресурсна теорія в проекції на розвиток територіальних громад. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2019. Вип. 1(19). URL : [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-01\(19\)/14.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-01(19)/14.pdf).
2. Васильців Т. Г., Бойко В. В. *Світовий досвід розвитку сільських територій в контексті державної політики забезпечення економічної безпеки*. Науковий вісник Полісся. 2016. Вип. 3 (7). С. 15-21.
3. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В. *Напрями та засоби стимулювання соціальної відповідальності підприємництва в Україні*. Економіка та держава. 2019. Вип. 5. С. 4-8.

4. Граб С. Політико-правові погляди В. Липинського та М. Драгоманова про місцеве самоврядування в Україні. *Місцева влада й самоврядування в Україні та державах світу: історія та сучасність (аспекти права)*. 2017. Вип. 6. С. 25–30.

5. Дегтярьова І. Теорії регіонального розвитку та їх еволюція як основа сучасного регіонального управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 4. С. 141–148.

6. Кириченко Ю. М. Територіальна громада як базовий елемент системи місцевого самоврядування України: теоретичне визначення. *Форум права*. 2012. № 4. С. 451–457.

7. Лупак Р. Л., Дідич А. М. Економічні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкових відносин. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. Вип. 20.6. С. 248–252.

8. Наконечний В. В. Основні світові моделі місцевого самоврядування: порівняльний аналіз. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 1. С. 283–289.

9. Небрат В. В. Теоретичні основи дослідження інституційної трансформації економіки. *Економічна теорія*. 2017. № 2. С. 34–49.

10. Попова К. Г. Теоретизація основ місцевого самоврядування в аспекті сучасних управлінських реформ. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 4. С. 290–297.

11. Тищенко К. М. Поняття та основні теорії походження місцевого самоврядування. *Державне будівництво*. 2009. № 1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_1_21.

REFERENCES:

1. Bobrovska, O.Y. (2019). Resource theory in the projection on the development of territorial communities. *Public administration: theory and practice*. Vol. 1 (19). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-01\(19\)/14.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-01(19)/14.pdf).

2. Vasylytsiv, T. G., Boiko, V. V. (2016). International practices of rural development in context of state economic security policy. *Polissya scientific bulletin*. Iss. 3 (7). pp. 15–21.

3. Vasylytsiv, T. G., Lupak, R. L., Rudkovsky, O. V. (2019). Directions and means of improving social responsibility of enterprise in Ukraine. *Economy and the state*. Iss. 5. pp. 4–8.

4. Grab, S. (2017). Political and legal views of V. Lypynsky and M. Drahomanov on local self-government in Ukraine. *Local government and self-government in Ukraine and the world: history and modernity (aspects of law)*. Вип. 6. pp. 25–30.

5. Degtyareva, I. (2010). Theories of regional development and their evolution as a basis of modern regional management. *Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*. no. 4. pp. 141–148.

6. Kyrychenko, Yu. M. (2012). Territorial community as a basic element of the system of local self-government of Ukraine: theoretical definition. *Law Forum*. no. 4. pp. 451–457.

7. Lupak, R. L., Didych, A. M. (2017). Economic bases of ensuring the competitiveness of the enterprise in market relations. *Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*. Vol. 20.6. pp. 248–252.

8. Nakonechny, V.V. (2014). Basic world models of local self-government: comparative analysis. *Theory and practice of public administration*. Vol. 1. pp. 283–289.

9. Nebrat, V.V. (2017). Theoretical bases of research of institutional transformation of economy. *Economic theory*. no. 2. pp. 34–49.

10. Popova, K.G. (2016). Theorizing of the foundations of local self-government in the aspect of modern administrative reforms. *Efficiency of public administration*. Vol. 4. pp. 290–297.

11. Tishchenko, K.M. (2009). Concepts and basic theories of the origin of local self-government. *State building*. no. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_1_21.

POLICY TOOLKIT FOR THE DEVELOPMENT AND STRENGTHENING OF THE COMPETITIVENESS OF THE ECONOMY OF TERRITORIAL COMMUNITIES

AVHUSTYN Ruslan, DEMKIV Iryna
West Ukrainian National University

The study revealed the relevance of the issue of ensuring local economic development through the implementation of tools for stimulating economic development and strengthening the competitiveness of the economy of territorial communities in Ukraine.

The purpose of the study is to form an effective toolkit for ensuring the development and strengthening of the competitiveness of the economy of territorial communities.

It was established that to ensure local economic development, as well as to strengthen the competitiveness of the economy of territorial communities, local self-government bodies can use the following tools: financial and investment (creation of industrial parks, growth centers, clusters; public-private partnership; financial leasing and outsourcing; crowdfunding; creation revolving funds), budgetary (tax incentives; implementation of local social and

---

economic programs; inter-municipal cooperation; use of participatory budgets), credit (attraction of bank and other lending; provision of guarantees; creation of financial support funds; local bond loans), grant (attraction of resources of international technical, including financial, aid; formation and implementation of grant programs and projects), socio-economic (stimulation of employment, self-employment, development of entrepreneurship, including social entrepreneurship, provision of social housing, implementation of social inclusion projects), etc.

It has been proven that the systematic implementation of these tools makes it possible to strengthen the competitiveness of the local economy and realize the economic potential of the community, the criteria of which are: improving the quality of life and achieving the goals of sustainable development of the territory; activation of inter-municipal economic cooperation; streamlining the processes of economic integration of the community into the regional economic system.

Keywords: local economic development; management technologies; economy of territorial communities; public administration; local government; reformation; competitiveness of the economy; communal property; development of community economy.